
ЛУК'ЯНЕНКО В.В.,
кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра англійської мови
технічного спрямування №2,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут»,
м. Київ

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ У ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розкрито поняття індивідуалізації та диференціації навчання; окреслено теоретичні підходи до класифікації індивідуальних стилів учіння та особливості засвоєння іношомовної комунікативної компетентності студентами з різними когнітивними стилями; описано досвід використання дистанційних технологій як засобу індивідуалізації навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей

Ключові слова: індивідуалізація, диференціація, самостійна робота, когнітивний стиль, дистанційне навчання

В статье раскрыто понятие индивидуализации и дифференциации обучения; очерчены теоретические подходы к классификации индивидуальных стилей обучения и особенности усвоения иноязычной коммуникативной компетентности студентами с различными когнитивными стилями; описан опыт использования дистанционных технологий как средства индивидуализации обучения английскому языку студентов технических специальностей

Ключевые слова: индивидуализация, дифференциация, самостоятельная работа, когнитивный стиль, дистанционное обучение

The article deals with the concept of individualization in teaching foreign language to technical students. Individualization is the organization of educational process taking into consideration students'

individual learning styles. The author describes different approaches to classification of students' cognitive styles as well as gives some recommendations on classroom activities suitable for each style. Using distance education as self-work is an effective tool to implement individual approach to each student in a group. Individualization enhances effectiveness of knowledge acquisition as well as students' inner motivation

Key words: individualization, differentiation, self-work, cognitive style, distance learning

Жа порозі інтеграції України до європейського та світового співтовариства зростає потреба у вихованні цілеспрямованої, впевненої у своїх силах особистості з високим рівнем професійної та комунікативної компетентності. Важливим завданням для нашої держави є підвищення якості вищої освіти та подальше впровадження напрямів дії Болонського процесу, зокрема, забезпечення належної іншомовної підготовки та мобільності студентів. Застосування індивідуального підходу до кожного студента сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, розвитку творчих здібностей, критичного мислення, самостійності, самореалізації та самовдосконаленню молодшої особистості. Проблема індивідуалізації навчання іноземної мови у технічному навчальному закладі є особливо актуальною, оскільки має місце різнорівнева іншомовна підготовка студентів-першокурсників.

Мета цієї статті – виявити особливості індивідуалізації навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей.

Для досягнення мети ми визначили такі завдання:

- розкрити теоретичні підходи до класифікації індивідуальних стилів учіння;
- проаналізувати особливості навчання англійської мови студентів з різними когнітивними стилями;
- обґрунтувати доцільність використання дистанційних технологій як

засобу індивідуалізації навчання англійської мови професійного спрямування.

У західній педагогічній науці індивідуалізація навчання є провідним напрямом, чому сприяли дослідження А.Біне, Дж.Дьюї, А.Елліса, Б.Зіммермана, А.Маслоу, К.Роджерса та ін.

У російській та вітчизняній педагогічній науці означена проблема знайшла відображення у працях відомих науковців (О.Г. Асмолов, Л.С.Виготський, М.О. Данилов, В.Ф.Ломов, В.І.Слободчиков, Н.Г. Талізін, М.О. Холодна, В.Д. Шадріков, І.Е. Унт та ін.)

Дослідження з проблем індивідуалізації іншомовної підготовки студентів вищих навчальних закладів проводили Х.А. Акаєва, В.О. Артемов, Ю.К. Бабанський, І.О. Зимня, Б.Л. Лівер, О.В. Наліткіна, С.Ю. Ніколаєва, О.О. Миролюбов, Н.П. Мільчакова, О.Б. Тарнопольський, Л. Теріл, К. Томлінсон та ін.

Під індивідуалізацією навчання більшістю вчених розуміється така організація навчально-виховного процесу, за якої вибір методів, способів, прийомів та темпу навчання враховує індивідуально-психологічні особливості студентів. Мета індивідуалізації – забезпечення максимальної продуктивної роботи усіх учасників учбового процесу на різних етапах навчання і здебільшого під час засвоєння нових знань.

Слід розрізняти також поняття ди-

ференціації навчання як форми індивідуалізації, коли має місце об'єднання студентів у групи за певними індивідуальними особливостями, наприклад, за рівнем знань з іноземної мови. Диференціація передбачає реалізацію принципу відповідності рівня знань, умінь і навичок вимогам вищих закладів освіти; чітку градацію рівнів складності навчального матеріалу; діагностування рівня знань та готовності до опанування нової теми.

Виявлення рівня іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей НТУУ "КПІ" відбувається на першому занятті з іноземної мови шляхом проведення тестування в усіх видах мовленнєвої діяльності. За результатами тестування відбувається розподіл на групи за рівнем знань студентів, що дозволяє викладачу застосовувати прийоми диференціації шляхом адаптації навчального матеріалу, форм і методів викладання до потреб студентів.

Важливим напрямком диференціації у іншомовній підготовці студентів вищого технічного навчального закладу є застосування диференційованих завдань, які мають бути різнорівневими, але не нижчими за загальнообов'язковий рівень, а також проведення додаткових занять у вигляді консультацій, факультативів, конкурсів. Наприклад, у підручнику "Technology", Teacher's Guide, пропонуються варіанти додаткових завдань для різнорівневих студентів. Організація диференційованої підтримки студентів технічних спеціальностей у вивченні професійно орієнтованої англійської мови передбачає визначення типологічних груп студентів у межах навчальної групи; надання диференційованої допомоги студентам з різним рівнем володіння мовою; підвищення самооцінки, рівня впевненості в собі студентів з низьким рівнем володіння мовою; формування мотивації до самонавчання.

Індивідуалізація у викладанні іноземної мови передбачає врахування

викладачем індивідуального стилю опанування іншомовною компетентністю, який зумовлений індивідуально-психологічними особливостями студентів. Згідно з М.О.Холодною, когнітивні стилі – це індивідуальні способи переробки інформації у вигляді індивідуальних відмінностей у сприйманні, аналізі, категоризації, оцінюванні навколишньої дійсності [4, с.38]. Поняття когнітивного стилю використовується для того, щоб позначити індивідуальні відмінності в процесах переробки інформації та виділити типи людей залежно від особливостей організації їх когнітивної сфери. Вчена пропонує такі когнітивні стилі: кодування інформації (предметно-практичний, візуальний, словесно-мовний, сенсорно-емоційний); переробки інформації (імпульсивність / рефлексивність, аналітичність / синтетичність, полізалежність / полінезалежність, толерантність); постановки та вирішення проблем (адаптивний, евристичний, дослідницький, інноваційний); пізнавального ставлення до світу (емпіричний, раціонально-теоретичний, конструктивно-технічний та інтуїтивно-метафоричний) [4, с.352].

Наприклад, студенти-синтетики краще запам'ятовують нові слова, якщо вони представлені у контексті. Студенти такого типу читають аутентичні тексти, навіть без словника. Їх усне та писемне мовлення не вирізняється точністю, вони припускаються помилок у граматиці. Аналітики, навпаки, краще володіють граматикою, будують правильно речення, але їм потрібно більше часу на виконання завдань. Синтетику цікаво виконувати завдання з елементами мозкового штурму, круглого столу, рольової гри; аналітик може зробити термінологічний аналіз, вирішити кросворд, він з радістю буде виконувати тести множинного вибору, виконувати вправи на виявлення помилок.

Студенти імпульсивного й рефлексивного типу застосовують різні фор-

ми переробки інформації: імпульсивні студенти вирізняються швидкістю реакцій, а рефлексивні – повільністю, що необхідно враховувати викладачу. Імпульсивний тип займає лідерські позиції у групі. Імпульсивні студенти належать до синтетичного типу, вони не схильні звертати увагу на дрібні деталі, а тому виконують завдання швидко, але з помилками. Їм можна запропонувати завдання з елементами мозкового штурму, вправи, які вимагають швидкої реакції, рольові ігри, вікторини. Рефлексивні студенти, навпаки, зазвичай виконують завдання досить ретельно, але їм потрібен додатковий час для завершення завдання. Такі студенти можуть брати участь у довгострокових проектах, на заняттях їм зручніше працювати в малих групах.

Згідно з теорією Д. Колба [5], засвоєння знань, умінь та навичок має чотириетапний цикл, який містить конкретний досвід, рефлексивне спостереження, абстрактну концептуалізацію, активне експериментування. Визначення циклу навчання є центральним принципом моделі Д. Колба, в якому безпосередній чи конкретний досвід є основою для спостереження та роздумів, які асимілюються у абстрактні поняття, що забезпечує зміст діяльності та лягає в основу нового досвіду. Відповідно, пропонуються такі стилі навчання як дивергентний (базується на власному досвіді, активному спостереженні), асимілятивний (застосовується абстрактне мислення, рефлексивне спостереження), акомодативний (використання власного досвіду, активна діяльність), конвергентний (має місце абстрактне мислення, активне експериментування). Наприклад, дивергентний стиль передбачає застосування уяви для вирішення задач, здатність розглядати проблему різносторонньо. Такі студенти краще виявляють себе під час “мозкового штурму”, їм необхідно пропонувати групові форми роботи. Студентам з асимілятивним стилем навчання за-

стосовують теоретичний підхід у вирішенні задач (абстрагування, аналіз, синтез), тоді як конвергентний стиль передбачає пошук шляхів вирішення практичних задач. Люди з акомодативним стилем діяльності більше покладаються на інтуїцію, ніж на логіку. Їх приваблює новий досвід, отриманий на основі соціальної взаємодії, а не концептуального аналізу, вони добре працюють у команді.

Сучасними психологами пропонується класифікувати способи засвоєння іншомовних знань за домінуючим каналом сприймання, що дає змогу виокремити візуальний, аудіальний та кінестетичний стилі. Визначивши канал сприймання студентів, викладачу необхідно адаптувати навчальний матеріал та типи завдань таким чином, щоб вони відповідали їх індивідуальним особливостям.

До загальноприйнятих каналів сприймання належать: зоровий, слуховий, кінестетичний. Так, для студентів із зоровим каналом сприймання (візуалів) є важливою наочність. Тому необхідно використовувати у навчальному процесі таблиці, графіки, схеми, зображення, тощо. Студенти, що сприймають інформацію на слух (аудіали), у засвоєнні нового матеріалу реагують переважно на висоту тону або звуку, його темп, ритм, тембр і резонанс. Для успішного засвоєння іншомовного матеріалу для них важливо брати участь у дискусіях, обговореннях. Рекомендується прослуховувати різноманітні аудіозаписи, дивитися фільми, телепередачі з подальшим обговоренням у групі. Кінестетики – група людей, для яких у першу чергу важливим є чуттєвий досвід, емоційне підкріплення. Вони добре запам'ятовують запахи, тактильні відчуття, фізичні дії. Ефективним способом засвоєння іноземної мови для таких студентів є флеш-картки. Отримавши слово на картці, студент сприймає його як дещо матеріальне, те, що можна потримати в руках. Картки можуть бути друковані, інтерактивні та з використанням

звукового супроводу; мовні (аналіз структури слова, словотворення, речення), розмовно-тренувальні (питання-відповіді, міні-діалоги), провокуючі дискусію, тестові, для механічного запам'ятовування, для створення позитивного настрою [3].

Оптимальною організацією навчального процесу є надання кожному студенту можливості навчатися, використовуючи природні для нього канали сприймання [2, с.66]. Для цього необхідно вводити нову інформацію різними способами; організувати роботу в малих групах; надавати студентам свободу вибору видів діяльності; диференціювати навчальний матеріал за каналами сприймання.

Теорія індивідуалізованого навчання іноземної мови базується на тому, що викладачу необхідно обирати прийоми та методи викладання залежно від когнітивних стилів студентів. Дослідження показують [2, с.64], чим більше узгодженості між викладанням та когнітивним стилем студента – тим успішнішим є навчальний процес.

Згідно досліджень вчених (О.О. Акішина, В.О. Артемов, О.О. Каган, Д. Кірсі, Б.Л. Лівер, В.С. Мерлін, Дж. Росс, Б.М. Теплов, Е. Фрумліна) стиль учіння залежить також від психотипу, виду темпераменту, стилю мислення студента. Отже, для реалізації індивідуального підходу з урахуванням різних стилів сприймання, переробки та засвоєння інформації студентами, викладачу необхідно використовувати на занятті різні види навчального матеріалу з письмовими, аудіальними, кінестетичними вправами. Потрібно брати до уваги психотипи студентів, особливо види темпераменту, що грає важливу роль у мотивації до навчання, визначає ступінь активності у виконанні різноманітних завдань, участі у індивідуальній та груповій роботі.

Одним із способів реалізації індивідуального підходу до навчання англійської мови на технічних факультетах є використання дистанційних технологій у аудиторній роботі та осо-

бливо у самостійній інформаційно-пошуковій діяльності студентів, що сприяє кращому засвоєнню програмного матеріалу за рахунок того, що він є більш цікавим, інформативним, містить наочність, розширюється арсенал прийомів подачі навчального матеріалу, економиться час на його виклад.

Програма з іноземної мови для підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів в НТУУ “КПІ” передбачає виконання самостійної роботи (50%) від загального навантаження та індивідуальних завдань. Згідно І.О.Зимньої, самостійна робота – це навчальна діяльність, яка організовується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, згідно запропонованої програми, і здійснюється ним у раціональний для нього час, самоконтролюється у процесі навчання за умови зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача (навчальної комп'ютерної програми, дисплейної техніки) [1, с.95]. Отже, у процесі самостійної роботи студенти працюють самостійно для досягнення мети навчальної дисципліни. Вони використовують запропоновані викладачем прийоми, методи і засоби навчання, але при цьому мають можливість планування власної діяльності та виконання завдань у зручний для них час.

Ми пропонуємо студентам Факультету авіаційних і космічних систем НТУУ “КПІ” виконувати самостійну роботу з англійської мови дистанційно. Для кожного модуля розроблено дистанційний курс на навчальній платформі Moodle, що має усі необхідні засоби для самостійного оволодіння іноземною мовою професійного спрямування: самонавчання, оцінювання навчальних досягнень, комунікації. При цьому навчальна діяльність студентів може здійснюватися як асинхронно, коли кожен студент вивчає матеріал самостійно у зручний для нього час, так і синхронно – у режимі реального часу під час онлайн лекції або семінару.

Під час розробки та впроваджен-

ня дистанційних курсів з англійської мови професійного спрямування з метою урахування когнітивних стилів студентів було застосовано такі прийоми: автентичність використаних матеріалів; дедуктивність, аналітичність подання матеріалу; покроковий виклад матеріалу; відповідність до робочої навчальної програми; логічні завдання на матеріалі профілюючих дисциплін; чіткі інструкції до вправ; використання в якості ілюстрацій таблиць; після закінченого вивчення теми – узагальнення, синтезування матеріалу перед наступним етапом.

Використовуючи інтерактивні ресурси Moodle, у викладача є можливість надавати індивідуальні та групові консультації студентам, здійснювати листування. Дистанційне навчання має безліч переваг, серед яких можливість навчання у зручний для студента час, у будь-якому місці, у індивідуальному темпі, що дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до кожного студента.

Таким чином, індивідуалізація навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей передбачає врахування індивідуально-психоло-

гічних особливостей студентів, а саме пізнавальних здібностей, інтересів, інтелекту, темпераменту. Нами досліджено різноманітні підходи до класифікації когнітивних стилів навчання та особливості організації навчального процесу з іноземної мови з урахуванням означених стилів. Доведено, що застосування викладачем індивідуального підходу в організації аудиторної та самостійної роботи студентів підвищує ефективність засвоєння студентами знань, умінь і навичок та сприяє формуванню внутрішньої мотивації студентів до пізнавальної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні. Використання технології дистанційного навчання як засобу індивідуалізації навчання англійської мови дає змогу інтенсифікувати навчальний процес за рахунок можливості обробки великого обсягу потрібної навчальної інформації індивідуально для кожного студента.

Перспективним напрямком наших подальших досліджень є концептуальний аналіз індивідуалізації проблемного навчання англійської мови професійного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного) / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Русский язык, 1989. – 210 с.
2. Ливер Б.Л. Методика индивидуализированного обучения иностранному языку с учетом влияния когнитивных стилей на процесс его усвоения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ливер Бетти Лу. М., 2000. – 191 с.
3. Тирон О.М. Використання флеш-карток як мнемонічний прийом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.maritime.kiev.ua/uploads/Jurnal/3%2815%29/narezka/Vnutr_3_15_2012_183_.pdf
4. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. 2-е изд / Марина Александровна Холодная. – СПб.: Питер, 2004. – 384 с: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
5. Kolb D. On experiential learning [Електронний ресурс] / David Kolb. – Режим доступу: <http://www.infed.org/biblio/b-explrn.htm>